

Saopćenje na Znanstvenom skupu
UDK 162.6:801:808.62"18"=862
Rad primljen 17. XI. 1988.

MIJO LONČARIĆ, Zagreb

ČEVAPOVIĆEV JEZIK I POŽEŠKI GOVOR

U ovom prilogu bit će govora o odnosu jezika u djelima Grge Čevapovića i požeškoga govora. Izraz *požeški govor* ovdje se upotrebljava za oznaku govora u okolici Slavonske Požege, u užem smislu, a u širem značenju odnosi se na govorno stanje u Požeškoj kotlini. Posebno se, dakle, ne odnosi izravno samo na govor same Požege, već se na nj odnosi kao na jedan od govora toga kraja.

Kako će ovdje biti riječ o jeziku književnih djela s početka 19. stoljeća (koji, po Brozoviću, ulazi u 2. fazu IV. razdoblja u razvitku hrvatskoga književnog jezika), nas ovdje zanima ne samo današnje stanje požeškoga govora već, možda i više, i stanje govora u požeškom kraju u Čevapovićevo vrijeme. Jer ti su govori, ili jedan od njih, mogli, a i jesu, više ili manje, utjecati na Čevapovićev jezik. Naravno, radi zaokruženosti prikaza trebalo bi nešto reći i o tome kakvo je bilo jezično stanje u Požeškoj kotlini još ranije, s obzirom na velike migracije od 16. stoljeća dalje, koje su bile uzrokovane dolaskom Turaka, ratova s njima i njihovim odlaskom. Međutim, pitanje je koliko se starija stanja tu mogu rekonstruirati, koliko se vjerojatne pretpostavke mogu o tome donijeti. Dok nam današnje stanje služi da bismo utvrdili koliko Čevapović u svoj jezik unosi svoj materinski govor, a koliko je preuzeo iz pisane tradicije slavonskoga književnog jezika, s jedne strane — isto nam tako njegov jezik može služiti za utvrđivanje govora u njegovo vrijeme, s druge strane.

Navedene analize mogle bi se dosta egzaktno napraviti kada bismo imali valjan prikaz slavonskoga jezika prije Čevapovića. Maretićeva studija jezika slavonskih pisaca ne omogućava donošenje spomenutih pretpostavaka. Pisana je problemski, ali komulativno s obzirom na pisce i vrijeme, u njoj se ne vidi razvoj jezika, pojedinih jezičnih osobina. Posebno je pak obrađen jezik samo dvaju slavonskih pisaca. (Radomir Aleksić prikazao je Reljkovićev a Josip Vončina Kanižlićev jezik.) Isto tako, do sada nismo imali ni analize Čevapovićeva jezika, koju je sada dao, kratku, ali relevantnu, Stjepan Babić, koja utvrđuje najvažnije osobine toga jezika. (Ja sam se pri pisanju svojega referata već mogao poslužiti rezultatima toga prikaza, pa prof. Babiću i ovdje zahvaljujem na susretljivosti.) Kako nema potrebnih

predradnji da bi se u potpunosti odgovorilo na pitanja koja se postavljaju pri obradi teme, u ovom referatu mogla su se ona samo djelomično obraditi.

Najprije ću ukratko iznijeti kakvo je stanje govora u požeškom kraju danas. Čevapović je rođen ovdje, u Bertelovcima, koji gravitiraju, kao svojem centru, većem selu na istoku, Jakšiću, u kojem im je župa i škola. S druge strane, na zapadu, također veća mjesta Treštanovci i Eminovci. Čevapović je prvu školu polazio u Požegi, druge tamo tada nije ni bilo.

Kako nisam osobno istraživao Požešku kotlinu, morao sam se poslužiti postojećom literaturom o njezinim govorima. Međutim, u literaturi se nalaze različiti podaci o istim osobinama i istim mjestima, izoglose su različito provučene od autora do autora. Na primjer, Josip Matešić najveći, srednji dio Kotline označuje i navodi kao ikavski, dok Stjepan Sekereš iznosi nešto drukčije podatke. Kako je Sekereš istraživao osobno požešku okolicu, a Matešić je istraživao sjevernije područje, tj. za požeški kraj držao se ranije literature, Ivšića i Pavičića, a što je još važnije, Sekereševi podaci s vlastitih istraživanja obično su točni — mislim da njegovi podaci s terena kao noviji odgovaraju stvarnosti. Osim toga, Sekereševi podaci vjerojatniji su također s obzirom na podatke o kretanju stanovništva. Zbog toga ću se u prikazu današnjeg dijalektnog pejzaža držati njegovih podataka. U njihovu pouzdanost uvjerio sam se i sam, istina samo s nekoliko provjera.

Cijelo je to područje danas zahvaćeno novoštokavskom akcentuacijom, koja je donošena ovamo od 16. stoljeća dalje iz njezina centra u istočnoj Hercegovini ekstralingvističkim putem, tj. dolaskom govornika novoštokavaca, a nije se njezin val, njezin izoglosa širio prirodnim putem, kako se inače jezične osobine šire u prostoru i vremenu. Međutim, s obzirom na drugi važni kriterij štokavštine, zapravo novoštokavštine — jat, stanje tu nije jedinstveno. Grad Požega i jakšićko područje, sjeveroistočno od Požege, i Bertelovaca jekavski su.

Područje istočno od Požege, s Bertelovcima, kao i veći dio Kotline, da nas je ikavsko-jekavsko, i to u dugom slogu na mjestu jata stoji *i*, a u kratkom slogu *je* (npr. *dite* — *djeteta*). Zapadno od Požege, na manjem ograničenom području govori se ikavski. Veće je takvo zemljište na sjeveru Kotline, oko Velike, Kaptola i Kutjeva, te zatim oko i sjeverno od Pleternice.

S obzirom na treći kriterij pri klasifikaciji štokavštine, tj. po sudbini starih skupova *stj* i *skj*, ti su govori šćakavski — imaju *šć* i *žđ* na njihovu mjestu, ali se danas sve više širi *št* i *žd*. Na primjer, većinom je *ognišće* i *ščuka*, prema *ognište* i *štuka**, što je rjeđe.

Sada bih preskočio Čevapovićevo doba i isto tako ukratko rekao nešto o tome što se pretpostavlja o govoru u Požeškoj kotlini prije migracija. Pokazao sam ranije (1987) da je u Posavini i uopće u južnom dijelu Slavonije do Pakraca, odnosno Požeškoga gorja, sigurno dolazila kajkavština, i te kajkavski govori u najužem smislu te riječi, tj. s osnovnim tipičnim kajkavskim osobinama. To znači da su prije migracija na tom području bili izjednačene kontinuantе *o* i *l*. Najprije je stražnji nazal prešao tu u zatvoreno *o*, a kasnije mu se, do 15. stoljeća pridružio i *l*. Međutim, tako je bilo u Slavoniji i dalje na istok. To dokazuju brojne potvrde gdje se na mjestu tih dvaju starih vokala piše sad *u*, sad *o*, od kojih navodim samo neke iz Požeške županije. Na primjer, 1413. i 1499. zapisano je *Doboka* a 1470. i 1488. *Zahomya*. Kod Levanjske Varoši jedan je lokalitet zapisan tri puta, i to dvaput s *o* i jedanput u zapisu koji govori za *u*: 1422. *Vokanincz*, 1428,

* Primjeri govora uzeti su iz Sekereš 1976.

Wkonyecz i 1506. Wokoyewcz. Do spomenutog zemljišta oko Pakraca poluglas i jat izjednačili su se. Na sjeveru se kajkavština pružala, opet uz Požeško gorje dalje na istok, vjerojatno do područja oko Valpova i Donjega Miholjca, dokle i danas nalazimo tragove kajkavske akcentuacije. Takvo se prostiranje očito poklapa sa starom ranosrednjovjekovnom Slavonijom, koja je također sezala na istoku do tih granica, dok je dalje zemljište politički bilo neorganizirano. Kasnije je to, više-manje, granica Križevačke županije i Zagrebačke biskupije na istoku. To je poklapanje na sjeveru u Podravini manje jer ta dva teritorija, politički i crkveni, ne sežu toliko na istok.

U prirodnom jezičnom kontinuumu bliskosrodnih i djelomično sličnih kao i djelomično različitih jezičnih konkretnih sustava, jezične granice nisu čiste, izošlele nisu u snopovima nego teku paralelno, ako se ne sijeku, ako nema nekih jačih nejezičnih granica. U Slavoniji su na jugu dvije takve granice: prirodna, geografska — Požeško gorje, i politička. Na sjeveru je bila samo politička granica, koja u Slavoniji u jezičnim odnosima nije mogla mnogo značiti. Zbog toga nakon granice do koje je na istok sezala kajkavština, nije bilo, kao što to ni obično nije, odmah posve nešto drugo, posve drukčiji idiom, već su se nastavljali prijelazni kajkavsko — (zapadno) štokavski, odnosno šćakavski govori. Oni su na zapadu bili više kajkavski a što se ide dalje na istok bili su sve više i više štokavski. Na sjeveru je taj prijelazni pojas mogao biti širi, odnosno sjever je nakon kajkavštine daleko na istok imao prijelazni karakter, dok je taj prijelaz na jugu bio jače izražen, oštrij, što odgovara reljefu zemljišta, tj. taj jači prijelaz, koji ovdje možemo zvati graničom, bio je posljedica Požeškoga gorja. Međutim, ni na jugu te razlike nisu bile previše velike. Već je rečeno da je jednačenje kontinuanata *ǣ* i *ǫ* u zatvorenom *ǣ* sezalo daleko na istok, zahvaćajući cijelu Slavoniju. Dalje, kontinuant *ǣ* i poluglasa u Slavoniji dugo čuvaju posebnu fonološku vrijednost, prva u zatvorenom *ǣ* ili dvoglasu s tim elementom, a druga vjerojatno u glasu *šva* (ǫ). Kontinuant *ǣ* čuva se, koliko je dosad poznato, još i danas na dva područja u Slavoniji — na jugu u Gradištu kod Županje, i na sjeveru oko Našica u više sela. Čuva se poseban fonem kao kontinuant *ǣ* s vrijednošću zatvorenoga *ǣ* (Finka-Šojat, Sekereš). Za poluglas posebna vrijednost utvrđena je po zapisima toponima. Na primjer, današnji Dubočac kod Slavonskoga Broda zapisan je 1316. kao *Dobachaz*, 1470. kao *Dobowchecz*, i još 1528. kao *Dobotztz*. Kod Morovića zapisan je lokalitet 1427. kao *Draginotz*, 1478. *Drăginytz* a 1487. kao *Drăgăneț* (Lončarić 1985).

Kao dalji primjer može se uzeti leksem 'kruška' koji u je Slavoniji imao također kajkavski razvoj, tj. s početnom sekvencijom *hr-*. Na primjer, današnje Ruševo u dolini Lončte više puta je u 15. stoljeću napisano kao *Hrusewa*, *Hrwssewa* i *Hrwsowă*. Današnja Rušćica kod Slavonskoga Broda zapisana je 1428. u liku *Hrusticza et alia Hrusticza*, 1448. *Hrustyca alia Hrusticza et tertia Hrusthyca*.

Leksem za 'joha' imao je tamo također lik karakterističan za kajkavštinu, tj. sa sekvencijom *jal-*. Kod Nove Gradiške zabilježeno je 1396. *Jalsoucia*, a 1422. kod Broda *Jalsawyk* i *Jalsawychia*.

Na jugu u Slavoniji, barem zasad, nisu pronađeni tragovi kajkavske akcentuacije kao ni tragovi drugih važnijih kajkavskih osobina.

Kada su počele migracije, dio starinačkoga stanovništva Požeške kotline, kao i Slavonije uopće, nije izbjegao pred Turcima već dolazi u kontakt i miješa se s novoštokavcima, ikavcima i ijekavcima, koji dolaze s Turcima s jugoistoka. Pod tim utjecajem, razvoj kreće u novoštokavskom smjeru. Kao prvo, kontinuant poluglasa izjednačuje se, prelazi u *a*. U akcentuaciji negdje dolazi do pomicanja siline, sa posljednjeg ili središnjeg sloga pa se

na prethodnom slogu dobijaju novi uzlazni akcenti, kratki i dugi, npr. *nòga*, *dùša* od *noga*, *dùša*. Taj proces teče različito u pojedinim krajevima i mjestima Slavonije, već prema tome kakav je bio odnos starosjedilaca i novoštokavaca. Kontinuantata jata doživljava također različite sudbine. On se možda manjim dijelom negdje već prije migracija izjednačio s *i*. Negdje je vjerojatno prešlo u *i* samo u dugom slogu dok je u kratkom još čuvana posebna vrijednost. U tih je govora zatim samostalno ili pod utjecajem (i)jekavskih govora u kratkom slogu jat mogao prijeći u *je*. Utjecaj ijekavskih govora, novih na tom zemljištu, pretpostavlja i Sekereš, ali ne objašnjava na koji se to način moglo dogoditi.

S obzirom na samostalan razvoj ikavsko-jekavskih govora, Ivšić je smatrao da se *i* u dugom slogu, prema *je* u kratkom (*dite* — *djeteta*) razvilo iz ranijega *ije*. Mislim da nije moguće pretpostavljati takav razvoj, već je on morao teći drukčije. Samostalan ikavsko-jekavski razvoj moguće je protumačiti ako se polazi od ranije diftonške vrijednosti, koja je mogla biti *je* ili *ie*, najvjerojatniji je razvoj iz drugog, ravnog diftonga. Drugi se dio mogao još više zatvoriti, kao što to imamo danas u Đurđu kod Ludbrega: (tamo se s jatom, naravno i s poluglasom izjednačilo i osnovno dugo kajkavsko *e*), gdje se danas može čuti trostruki izgovor, kojima je zajedničko zatvaranje *e*, tako da je to danas zapravo otvoreno *i*. Imamo monofonško dugo *i* ili dva diftonška izgovora, gdje uz *i*, prije ili iza njega, dolazi također obično *i*, dakle *ij* ili *ji* npr. *dite*, *dije*, *dije*. U Slavoniji se onda takav zatvoreni diftong *ie* pa *ij* mogao lako izjednačiti s *i* (*dite*). U kratkom slogu ravni dvoglas prelazi u uzlazni, s time da se drugi dio otvara, izjednačuje se s *e*, a prvi se dio, preko poluvokalske vrijednosti, oramostaljuje, umjesto monofonemskog diftonga dobiva se bifonemska vrijednost. To je moguće zbog toga što se prvi dio izgovara poluvokalski a počinje se izgovarati u nekim primjerima sa šumom, konzonantski, kakav je izgovor i fonema *j* koji od ranije postoji u sustavu. Na primjer, *dijete* prelazi u *djete*.

U odnosu materinskog govora slavonskoga pisca i književnoga jezika u Slavoniji već je pronađen zanimljiv primjer — Reljković. U književnim djelima jezik mu je novotokavski, a to čini se, važi i za njihov akcenat, međutim u Gramatiku Reljković unosi starotokavske naglaske. Moglo bi se pomisliti da je akcentuacija u Reljkovićevu vrijeme u njegovu rodnu mjestu u procesu prijelaza iz stare u novu, no ja sam utvrdio da naglasci u njegovoj Gramatici uglavnom odgovaraju današnjoj akcentuaciji njegova rodnog mjesta. Takav Reljkovićev postupak u Gramatici u skladu je s općelingvističkim načelom da se pri promjeni koda, jezika ili dijalekta, prozodijski sustav posljednji napušta, iako se prvi počinje nametati.

Čevapović piše svoja djela pri kraju 2. faze IV. razdoblja u razvitku hrvatskoga književnoga jezika, kada se u Slavoniji može govoriti »o jednom standardnom novoštokavskom jeziku u nastajanju«, gdje se razvija »u praksi uporabna norma, iako još nema kodifikacije, što opet ne znači da nije bilo ni pokušaja« (Brozović 1978). U toj fazi prevedena je cijela Biblija na hrvatski jezik slavonskoga tipa (Katančić) i objavljeno je nekoliko gramatika toga jezika. Čevapovićev jezik uklapa se u potpunosti u glavnu struju književnoga jezika, on je, osim toga, priredio spomenuti prijevod *Svetoga pisma* za tisak. Prema tome, teško je očekivati da ćemo kod njega naći mnogo crta njegova materinskog govora, osim ako se ne poklapaju s već gotovo izgrađenim književnim jezikom. To potvrđuju i činjenice. Jezik je u njegovim djelima ikavski, s rijetkim izuzecima, a u njegovu rodnu mjestu govori se danas ikavsko-jekavski. Isti govor, s obzirom na tu osobinu, treba pretpostaviti za Bertelovce i za kraj 18. stoljeća.

Dalje, dok prema starim skupovima *stj* i *skj* u Požeškoj kotlini i danas imamo *šč*, iako ga *št* sve više potiskuje, Čevapović ima samo *št*. Glas *h* postoji i danas u požeškim govorima, ali samo u nekim pozicijama (iza pref-

ksalne granice, npr. *prohtilo se*) dok je u Čevapovićeve mnogo češći. Tu je moguće pretpostaviti takav razvoj, tj. gubljenje *h* u govorima od 18. stoljeća do danas.

Ipak se materinski Čevapovićev govor ogleda u njegovu jeziku, i to, što je zanimljivo, kao i kod Reljkovića, posebno u akcentu.

Čevapović upotrebljava imperfekt i aorist (taj i od nesvršenih glagola), dok u Požeškoj kotlini danas te kategorije ne žive — aorist se upotrebljava reliktno samo od nekih glagola. U posavskim pak govorima aorist je normalna glagolska kategorija i mislim da treba pretpostaviti da je tako bilo u Čevapovićevu vrijeme i oko Požege. Imperfekta nema ni u Posavini, osim glagola *biti* i u pjesmama. Ta su vremena upotrebljavali i drugi slavonski pisci i nalazimo ih u slavonskim gramatikama. Josip Vončina nakon analize Kanižličeva jezika zaključuje: »Cio niz pokazanih Kanižličevih promašaja u tvorbi imperfekta upućuje na zaključak da to nije bio glagolski oblik njegova govora, već ga je poprimio književnim utjecajem.« (Vončina, 112) S obzirom na duljinu u 3. licu množine imperfekta (*čuvalu*), koje inače nemaju ni klasični štokavski govori koji su bili osnova jeziku Vuka Stefanića Karadžića, za Čevapovića bi trebalo reći da je imperfekt postojao ili u njegovu rodnu govoru ili u drugim slavonskim govorima koje je nišgao čuti ili se imperfekt učio kao osobina slavonskoga književnog jezika, koja je, a što je manje vjerojatno, prenesena iz Hercegovine.

Čevapović bilježi uglavnom duljinu ultime (*čili*), npr. u gen. množ. (*Mletakà, učenikà, kravà*), u prezentu (*sluša*), aoristu (*vezà, plakà*) i imperfektu, što je već spomenuto. Iako se u Slavoniji danas iza silaznih naglasaka duljina izgubila, vjerojatno je u Čevapovićevu doba još postojala i on ju je imao u svojem govoru, jer je inače ne bi tako dobro bilježio. Da je prozodijaska obilježja (dobro) zapažao pokazuje njegovo bilježenje naglasaka prenesenog na proklitiku (npr. *ò sebi*).

Osim duljine Čevapović je bilježio i kratki naglašeni slog, posebno brzi naglasak, i to udvajanjem idućeg suglasnika (*uffam, zrakke, vrillo, rannila, putt 'tijelo'*).

Čevapovićev se rodni govor u njegovu pisanju ogleda također u *-l* na kraju riječi, u pridjeva i imenica (*vesel 106*), u kontrakciji kod glagola (*osvano 43, metno 121*), iako se neki takvi primjeri mogu tumačiti i potrebom stihâ, kako to čini Maretić.

L I T E R A T U R A

1. ALEKSIC, R. — 1931: *Jezik Matije Antuna Reljkovića*. Beograđ.
2. BABIĆ, S. — 1968: *Jezik starih hrvatskih pisaca u Slavoniji*. *Godišnjak Matice hrvatske*, Vinkovci.
3. BELIĆ, A. — 1960: *Istorija srpskohrvatskog jezika*. I. Fonetika, Beograd.
4. BÖSENDORFER, J. — 1910: *Crtice iz slavonske povijesti*. *Ostijek*.
5. BROZOVIĆ, D. — 1963: O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatsko-srpskih dijalekata. *Filologija* IV, 45—55.
— 1970: Dijalekatska slika hrvatskosrpskoga jezičnog prostora. *Radovi Filozofskog fakulteta*, Zadar. 8 (5), 5—32.
— 1978: Hrvatski jezik i njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti. *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*. Zagreb, 9—83.
6. BUTURAC, J. — 1977: *Crkveno-kulturna povijest Požege i okolice*. Zagreb.

7. CVEKAN, P. — 1983: *Franjevci u Požegi*. Slavonska Požega.
8. ČEVAPOVIĆ, G. — 1820: Josip, sin Jakoba patrijarke, Budim.
— 1831: »Prigovor« u »Svetom pismu« Katančićevu.
9. FINKA, B., SOJAT, A. — 1974: Hrvatski ekavski govori jugozapadno od Vinkovaca. *Radovi Centra za znanstveni rad JAZU u Vinkovcima*, III, 1—131.
10. GEORGIJEVIĆ, K. — 1969: *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*. Zagreb.
11. GOPIĆ, J. — 1908-11: Članci o slavonskom akcentu. *Nastavni vjesnik XVI—XX*.
12. HELIER, G. — 1975: *Comitatus Poseganensis*. Die historischen Ortsnamen von Ungarn III. München.
13. HORVAT, R. — 1936: *Slavonija I*, Zagreb.
14. HRASTE, M. — 1951: Karta dijalekata hrvatskoga ili srpskoga jezika. *Hrvatski dijalektološki zbornik I*.
15. IVIĆ, P. — 1955: O nekim problemima naše istoriske dijalektologije. *Južnoslovenski filolog XX*, 97—129.
— 1958: *Serbokroatische Dialekte*. Haag.
16. IVŠIĆ, S. — 1911: Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU*, CXLVII.
— 1913: Današnji posavski govor. *Rad JAZU*, CXCVI, 9—138.
— 1912: Akcenat u Gramatici Matije Antuna Relkovića. *Rad JAZU*, CXCIV, 1—60.
17. HAMM, J. — 1934: *Matija Petar Katančić, njegova djela i njegov dijalekat*. Zagreb (dizertacija, rukopis).
18. JAGIĆ, V. — 1910: *Istorija slavjanskoj filologiji*. Sanktpeterburg.
19. KATANČIĆ, M. P. — 1831: *Sveto pismo*, Budim.
20. KATIČIĆ, R. — 1971a: Opseg povijesti hrvatskog jezika. *Hrvatski znanstveni zbornik I*, Zagreb.
— 1971b: *Slavonski pabirci. Kritika*, XVII,
21. KOMBOL, M. — 1945: *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*. Zagreb (19612)
22. KUNA, H. — 1974: Istorija literarnog (književnog) jezika — standardni jezik, njegova istorija i predstandardni idiomi. *Izraz* (Sarajevo), XXXVI, 421—438.
— 1975: Historijska podloga varijantskih razlika srpskohrvatskog standardnog jezika. *Književnost i jezik* (Sarajevo), IV, 19—33.
23. LONČARIĆ, M. — 1985a: Govor Lanosovićeve rodnog kraja. *Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću*. Osijek, 193—198.
— 1985: Toponimi u osvjetljivanju predmigracijskog jezičnog stanja u Slavoniji. *Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije*. Sarajevo, 95—101.
24. MALIĆ, D. — 1980/81: Pravci razvoja književnog jezika do ilirskog razdoblja. *Rasprave Zavoda za jezik VI—VII*, 141—161.
25. MAHNEKEN, I., MATEŠIĆ, J. — 1970: Akzentpositionen in den serbokroatischen Dialekten. Zum 5-Akzentsystem der slawonischen. Mundart des Štokavischen. *Proceedings of the Sixth International Congress of Phonetic Sciences, Prague 1967*. Praha.
26. MARETIĆ, T. — 1910: Jezik slavonskijeh pisaca. *Rad JAZU CXXX* 146-233.
27. MATIĆ, T. — 1945: *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*.
28. MATEŠIĆ, J. — 1963: Proučavanje govora u Požeškoj kotlini. *Ljetopis JAZU* 67, 273—276.
— 1977: *Govor. Požega 1227—1977: Slavonska Požega*.
29. MOGUŠ, M. — 1971: *Fonološki razvoj hrvatskog jezika*, Zagreb.
30. PAVIČIĆ, S. — 1920: O govoru u Slavoniji do ratova s Turcima i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću. *Rad JAZU CCXXII*, 194—269.
— 1953: *Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji*. Zagreb, 356.
31. PECO, A. — 1978: *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd.
— 1964: Govor istočne Hercegovine. *Srpski dijalektološki zbornik* 68—69.
32. POPOVIĆ, I. — 1960: *Geschichte der serbokroatischen Sprache*. Wiesbaden.

33. REŠETAR, M. — 1907: *Der štokavische Dialekt*. Wien.
34. SEKEREŠ, S. — 1957: Klasifikacija slavonskih govora. *Zbornik za filologiju i folkloristiku*, X, 133—145.
 — 1976: Govor Požeške kotline. *Zbornik za fil. i folk.* XIX/1, 173—248.
 — 1977: Akcenatske zone slavonskoga dijalekta. *Zbornik za fil. i fol.* XX/1, 179—203.
 — 1982: Govori s nezamijenjenim jatom u našičkom kraju. *Hrvatski dijalektološki zbornik* VI, 497—501.
35. ŠIŠIĆ, F. — 1962: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Zagreb.
36. ŠOJAT, A. — v. Finka, Šojat.
37. VINCE, Z. — 1978: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb.
38. VONČINA, J. — 1975: Jezik Antuna Kanižlića. *Rad JAZU* 368, 5—172.
39. ZNIKA, M. — 1973: O standardnosti jezika u Urbaru za Slavoniju. *Filologija* VII, 239—246.

S A Ž E T A K

Čevapović piše jednim od dvaju hrvatskih književnih jezika, svojeg vremena, onim kojemu je osnova štokavština, i to slavonskim, ikavskim tipom toga jezika, uz koji postoji još i ijekavski tip. Djeluje pri kraju 2. faze četvrtoga razdoblja u razvoju hrvatskoga književnoga jezika, pri kraju procesa njegove standardizacije, prije kodifikacije. Piše onim hrvatskim književnim jezikom koji će uskoro postati zajednički (književni) jezik svih Hrvata, ako se apstrahira jet, jer to je postao upravo drugi štokavski, ijekavski tip. Stoga je odraz, uloga dijalektne osnove njegova jezika, njegova rodnoga govora, slična ulozi dijalektne osnove današnjih pisaca, tj. nešto je ipak veća. Taj je utjecaj u Čevapovića posebno izražen na prozodijskoj razini, kao i kod Reljkovića, što je u skladu s općelingvističkim načelom da najdulje čuvamo upravo suprasegmentne osobine svojega prvog idioma i najteže prihvaćamo prozodijske elemente drugog sustava ili norme.

